



BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA

KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ



Rok VI:2008

Numer 18 (171)

Data odczytu: 21.5.2008

Data wydania: 21.5.2008

Edward Wiśniewski

732. spotkanie

Historia wsi leżących na trakcie malborskim

Trasa ta rozpoczynała się przy końcu Małego Tarpna, w rozwidleniu dróg do Malborka i Olsztyna.

Pierwszą wsią na trasie był:

1. Świerkocin, niemiecka nazwa Tannenrode od 1874 r. W starych dokumentach spotykamy nazwy: Świrkoczyn, Swirkotyzm, a w r. 1785 – Swargotechin. Za czasów krzyżackich wieś należała do komturstwa krzyżackiego, a właściciel dóbr miał obowiązek służyć w lekkiej zbroi na każde zawołanie komtura.

W 1393 R. Kroniki wymieniają rycerza Jana, właściciela nie tylko Świerkocina, ale także Ulnowa (koło Susza). W czasie wojny polsko-krzyżackiej w 1410 r. wieś uległa zniszczeniu, a właściciel otrzymał tylko 20 grzywien odszkodowania. W 1481 r. Świerkocin nabywają: Maciej von Markyn i Augustyn von Laune – 9 włók ziemi za 40 grzywien, a w 1501 r. nabył całe dobra starosta grudziądzki Paweł Sokołowski, natomiast w 1560 r. właścicielem wsi jest starosta pokrzywiński Melchior Mortęski, a w 1649 r. nabył wieś Czapski – kasztelan chełmiński i zapisał ją zakonowi franciszkanów w Chełmnie. Obejmowały one 18 włók. W 1789 r. wieś liczyła tylko 14 domów mieszkalnych. W 1806 r., kiedy to nastąpiła kasata klasztorów franciszkańskich, król pruski Fryderyk Wilhelm III zapisał tę wieś Siostrzom Miłosierdzia z Chełmna, które te dobra wydzierżawiły 8 włościanom po 2 włóki, a 2 włościanom

po 1 włóce. Czynsz ogólny wynosił 216 talarów rocznie, a 800 talarów wpłacili przy zakupie. W 1824 r. nastąpiło uwłaszczenie. W 1885 r. we wsi mieszkało już 185 mieszkańców w 24 domach, na 261 ha ogólnego areału, a w 1910 r. – 238 osób. W okresie międzywojennym (1918-1939) większa część Świerkocina (~ 130 ha) była własnością Pawła i Anny Nickelów. W tym czasie dobrze prosperowała cegielnia w południowej części wsi, znajdując zbytnie na swe produkty, oraz młyn-wiatrak w północnej części wsi. Po 1945 r. w wyniku reformy rolnej, obszar majątku Nickelów rozparcelowano, tworząc 26 gospodarstw. Pozostał tylko dwór drewniany z przełomu XVIII/XIX w.

Przy wjeździe do wsi, po lewej stronie znajduje się cmentarz 361 żołnierzy 70 Armii, 2 Frontu Białoruskiego, którzy polegli w walce o oswobodzenie Grudziądza w 1945 r. W 2000 r. wieś zajmowała powierzchnię 296,6 ha z 584 mieszkańcami, co świadczy o tym, że z małej wsi, stała się średnio zamożną wsią w powiecie grudziądzkim.

2. Lisie Kąty – niemieckie Vosswinkel, Fuchswinkel. Teren ten należał do właściciela majątku Białochowo, który urządzał tu zapewne polowania na lisy. Obszar był nieurodzajny, obrosły krzewami. Po wykarczowaniu terenu, z biegiem czasu powstała zapewne wieś włościańska, ale na to brak dokumentów. W połowie XVIII w. powstał folwark, młyn wodny i karczma. W 1776 r. obszar wsi wynosił 21 włók i został wydzierżawiony 10 gburom za roczny czynsz 40 florenów, na 12 lat. W 1779 r. młyn należał do wdowy Block, a później do jej syna Jana Blocka. W 1802 r. dziedzic Białochowa – major von Klingsgraf przedłużył tę dzierżawę aż do 1834 r.- kiedy nastąpiło uwłaszczenie. W 1882 r. Lisie Kąty miały powierzchnię 2290 mórg, powiększone przez wykarczowanie terenu z 73 budynkami, w tym 22 mieszkalnymi i 176 mieszkańcami. W 1931 r. obszar wsi wynosił już 588,6 ha i zamieszkały był przez 234 osoby.

Po II wojnie światowej (1945) gospodarstwa poniosły znaczne straty a teren ten w większości objął Aeroklub Grudziądzki i powstała Wyczynowa Szkoła Szybowcowa (1947-1967). Obecnym właścicielem jest też Aeroklub Grudziądzki, odbywają się tu szkolenia szybowników i liczne imprezy o charakterze lotniczym.

Tak jak i w innych dzielnicach wokół Grudziądza, tak i w Lisich Kątach powstają zabudowania prywatne.

3. Białochowo – niemieckie Burg Belchau. Jak podają kroniki, jest to jedna z najstarszych miejscowości w okolicy Grudziądza, a to dlatego, jak to król Bolesław Chrobry, wojując z Prusami około 1015 r. wytyczył granicę Państwa Polskiego na rzece Osie, wbijając słup metalowy w okolicy obecnej wsi Słup. Zdobył wtedy pruski gród Belichow, leżący w ówczesnej Pomezanii, a otoczony lasami i mokradłami. W 1268 r. gród ten należał do pruskiego wielmoży Jonesa, syna Sargina, uległego wobec Krzyżaków.

W 1294 r. gród Belichow, nazywany wtedy również Belechau – Belchow – został włączony do Ziemi Chełmińskiej. Od 1386 r. dobra i zamek – jak podają kroniki, nosił nazwę Schillingsdorf, od ich ówczesnych właścicieli. Najwybitniejszą rolę odegrał Mikołaj Schillingsdorf, który zstępował Zakon Krzyżacki w rokowaniach pokojowych w 1411 r. z królem polskim Władysławem Jagiełło i księciem Witoldem. Pośredniczył również w 1422 r. przy zawarciu pokoju w Melnie. Pozytywną postacią dla Polski był następca Güter von Schillingsdorf, obejmując we władanie tę miejscowość w 1440 r. Był on zastępcą Związku Jaszczurczego, czyli anty krzyżackiego Związku Pruskiego. W 1481 r. właścicielem Gross Schillingsdorf i Klein Schillingsdorf, a także miejscowości Sapoty, gdzie sołtysem był niejaki Walenty, był Mikołaj Dyac, który swe dobra sprzedał podkomorzemu Haykemu ze Smołąga. Był on wojewodą pomorskim. Dla wyjaśnienia – Klein Schillingsdorf – był to folwark pomocniczy, usytuowany 2 km na zachód od głównej wsi, przy cieku zwanym Dusocińską Wisłą, na krawędzi Basenu Grudziądzkiego. Natomiast wieś Sapoty była już znana w 1233 r. i leży na trasie z Białochowa do Kłódki. Historia wsi nie jest znana.

W 1570 r. właścicielami Białochowa była rodzina Białochowskich, aż do 1667 r. roku i wtedy nazwano główny folwark i dwór Białochowem, a folwark pomocniczy – Białochówkiem. Początkowo był to okres rozkwitu wsi, aż do „potopu szwedzkiego”, kiedy to gospodarstwa upadły. Wg lustracji Strzesza, w 1667 r. Wielkie Białochowo, Sapoty i Malinkowo należały do rodziny Borowskich, a od 1682 r. właścicielami była rodzina Czarlińskich.

Małe Białochowo pozostało własnością rodziny Borowskich. W XVIII w. gospodarzami Białochowa byli: Paweł Czarliński i jego syn Samuel, a po jego śmierci – wdowa Katarzyna Potulicka, która wyszła za mąż w 1732 r. za Pawła z Lubrańca-Dąbskiego, który w 1777 r. sprzedał tę posiadłość królowi Prus Fryderykowi II. Ten z kolei darował ją swemu generałowi Henrykowi von Klingengraf w 1800 r.. W latach 1806-1807, w czasie kampanii napoleońskiej stacjonował w Białochowie francuski generał Rouyer. W 1845 r. Właścicielem wsi stał się Jerzy Ludwik von Falkenhayn, a po jego śmierci – syn Tassilo, który gospodarował na 820 ha. Rodzina ta posiadała Białochowo aż do 1945 r. W 1910 r. wieś miała wraz z przyległymi osadami 1496,5 ha i 451 ludności. W 1931 r. stan liczebny mieszkańców wzrósł do 548 osób.. W 2000 r. tylko wieś obejmowała teren 1225,7 ha z 461 osobami.

W Białochowie znajduje się pałac klasycystyczny z połowy XIX w., otoczony starym parkiem. W latach 1946-1951 mieściło się w nim Technikum Rolnicze, zaś w latach 1951—1975 – Dom Dziecka. Od 1976 do 1986 r. użytkownikiem obiektu była Pomorska Odlewnia i Emaliernia w Grudziądzu, a po 1986 r. - ponownie Dom Dziecka. Istnieje tu również jezioro o powierzchni 12,96 ha.

Białochowo przekształciło się w Leśnictwo lasów białochowskich. Dnia 15.9.2000 r. powstała tu ścieżka przyrodnicza o długości 1900 m, która przebiega w malowniczym terenie. Znajduje się tu kilkanaście stanowisk dydaktycznych jak: pomniki przyrody, oczka wodne, plantacje drzew leśnych, młodzik dębów i martwe drzewa w lesie. W leśnictwie występuje buk pospolity – 391 cm obwodu i 24 m wysokości, w parku przydworskim, a w lesie – dęby do 30 m wysokie i obwodzie do 310 cm.

W okresie okupacji, szczególnie w miesiącach od września do listopada 1939 r. oddziały SS i Selbstschutzu dokonały masowej egzekucji ludności polskiej. Rozstrzelano 144 osoby. Na skrzyżowaniu dróg Białochowo- Mokre i Grudziądz – Kwidzyn postawiono w 1959 r. pomnik z nazwiskami ofiar oraz napisem: „Pamięci tym, którzy za naszą wolność życie swe oddali 1939 – 1945 r.”

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.

Objaśnienia:

- I. Świerkocin
 1. Cmentarz żołnierzy Armii Radzieckiej
 2. Nie istniejąca cegielnia
 3. Motel – Dom Przyjęć – dawniej młyn wiatrak
 4. Wieś - centrum
- II. Lisie Kąty
 1. Wieś Lisie Kąty
 2. Lotnisko, Aeroklub Grudziądz
- III. Białochowo
 1. Wieś, centrum z dworem
 2. Jezioro białochowskie
 3. Wybudowanie
 4. Pomnik męczeństwo Polaków
 5. Leśnictwo Białochówko, dawniej Schillingsdorf
 6. Wieś Sapoty
 7. Wieś Malinkowo.

